

I. világháborús öntöttvas és porcelán hadimozsarak

Jakó János

A Magyar Értelmező Kéziszótár tömör megfogalmazása szerint a *mozsár* „anyagok apróra zúzására használatos vastag falú hengeres edény”, a *mozsártörő* pedig „a mozsárba tett anyag összezúzására való bunkós rúd” (MÉK 1985.). A különböző lexikonokban olvasható részletesebb meghatározások fából, fémből vagy porcelánból, olykor kőből készült, jellegzetes alakú, vastag és erős falú üreges edényként említik, amelyben mozsártörő segítségével darabos, szilárd anyagok nagyobb darabjait finom porrá lehet törni, morzsolni. Léteznek nagyobb fa- és vasmozsarak, valamint kisebb mozsarak, amelyek többnyire sárgarézből, vasból, porcelánból, ritkán szerpentinből vagy achátból készülnek. A mozsártörőt pedig rendszerint mindkét végén lapított vagy bunkóban végződő fém-, porcelán- vagy farúdként határozzák meg, amellyel a mozsárba helyezett anyagot szokták törni (RÉVAI 1916., ÚML 1961., MN 2001.).

A mozsarak a konyhai munkának (pl. süvegcukorból porcukor készítésének, kősó apróra törésének, bizonyos fűszerek porrá zúzásának) egykor nélkülözhetetlen eszközei voltak, és nem egy esetben nélkülözhetetlenek még ma is a gyógyszertárak officináiban („műhelyeiben”) történő gyógyszerkészítés során.

Mit tudunk a *hadimozsarak* (közismert elnevezéssel a „szükségmozsarak”) *születésének előzményeiről?*

Az I. világháború kitérését követően az ország hamarosan nyersanyag szűkébe került. A tüzérségi lövedékek előállításához egyre több rézre volt szükség, amit az egyházak, a lakosság és egyes üzemek tulajdonában lévő *réztárgyak hadi célokra történő begyűjtése* révén tudtak csak biztosítani. Így került sor a templomok harangjainak beolvasztására és a legkülönbözőbb réz használati tárgyak (sárgaréz ajtókilincsek és ajtóveretek, rézmozsarak, fél kg-os vagy annál nagyobb sárgaréz súlyok, rézből készült gyertyatartók, tálcák, edények, üstök, fürdőkádak, fürdőkályhák víztartó hengerei stb.) beszolgáltatásának elrendelésére. A kereskedők üzleteiből és az iparosok műhelyeiből is be kellett szolgáltatni ugyanezeket a tárgyakat, valamint a két milliméternél vastagabb sárga- és vörösréz lemezeket, sodronyokat, csöveket, sárgaréz csapokat stb. (Az ón-, ólom- és nikkeltárgyakra vonatkozó beszolgáltatási kötelezettséggel – mivel nem tartozik a hadimozsarak történetéhez – most nem foglalkozunk.)

A réztárgyak kötelező bejelentésének és beszolgáltatásának nyíregyházi mozzanatai a *Nyírvidek* korabeli tudósításai révén jól nyomon követhetők (HIRDETMÉNY 1917., HIRDETMÉNY 1917A., MILYEN 1917., ELVITTÉK 1917., HIRDETMÉNY 1917B., ELVISZIK 1917., HIRDETMÉNY 1918., A KATHOLIKUS 1918.).

A begyűjtött rézmozsarak kiesett funkcióját a helyettük kapott *öntöttvas hadimozsarak*, ún. „szükségmozsarak” látták el, a gyógyszertárak hiányzó rézmozsaraikat pedig *porcelán hadimozsarakkal*, „szükségmozsarakkal” pótolták.

Készültek ugyan mozsarak *háborús propaganda* céljából is, de a hadimozsarak mégis elsősorban *használati tárgyak* voltak. Ritkán egy-egy szebb darab *dísz tárgy* szerepét töltötte be, később pedig *emléktárgyként* őrizték őket. Ennek a többszörös megbecsülésnek köszönhető, hogy aránylag sok hadimozsár maradt az utókorra. Napjainkban mint *I. világháborús emlékek*, számos köz- és magángyűjtemény féltve őrzött kincsei közé tartoznak.

Több évtizedes, sokirányú gyűjtői tevékenységem régi pénzekre, orvosi érmekre, magyar gyógyfürdő emlékekre, régi képes levelezőlapokra és I. világháborús emlékekre (érmek, jelvények, táborig postai lapok, képes levelezőlapok, porcelán és üveg emléktárgyak, hadimozsarak, hadifogoly munkák stb.) egyaránt kiterjed. Sok gyűjtővel ellentétben nincs fő gyűjtési területem. Ebből adódik, hogy akár megénkben is lehetnek egy-egy részterületet illetően gazdagabb magángyűjtemények – így hadimozsár kollektciók –, de leírásukkal eddig nem találkoztam.

A jelenlegi munka fő célja a gyűjteményemben található hadimozsarak bemutatása. Az ismertetésre kerülő különböző darabok minden bizonnyal csak töredékét képezik a létezőknek, ennek ellenére érdemes a velük kapcsolatos adatokat közkinccsé tenni, miután a kérdés irodalma meglehetősen szegényes. *Pusztai László „Magyar öntöttvasművesség”* című gazdagon illusztrált könyvében sem találunk utalást a hadimozsarakra, a kötetben szereplő mozsarak a XIX. században vagy azt megelőzően készültek (PUSZTAI 1978.). Ismertetőm nem titkolt másik célja kedvet teremteni egy – hadimozsarakkal foglalkozó – nagyobb lélegzetű munka összeállításához.

Előbb az öntöttvas-, majd a porcelánmozsarakat mutatom be, bizonyos – általam didaktikusnak tartott – csoportosítás szerint. Különböző típusokat és az egyes típusokon belül évszám és nagyság szerinti változatokat fogok ismertetni. A mozsártörök formáját és méretét nem részletezem. Több esetben eredetileg valószínűleg nem is az adott mozsárhoz tartozó darabokról van szó, egy részük más célból készült régebbi vasmozsár tartozéka lehetett. Miután döntő többségük semmiféle feliratot, évszámot nem visel magán, semmiféle jellegzetes formát vagy mintázatot nem mutat, „hovatarozásukat” szinte lehetetlen megállapítani. A mozsártörök némelyikén felfedezhető számok csupán nagyságbeli különbséget jelölnek, hasonlóan azokhoz a vasmozsarakhoz, amelyek egyedi jelként ugyancsak egy-egy szám látható. Kézenfekvőnek látszik, hogy egy adott mozsárhoz egy ugyanazon számot viselő mozsártörő tartozott. Kivételt egyetlen mozsártörő képez, amelyen – mint látni fogjuk – a mozsárral azonos felirat és évszám látható, ennek következtében összetartozásuk vitathatatlan.

Pillanatnyilag nem ismeretesek azok a hazai és külföldi vasöntödék és/vagy porcelángyárak, amelyekben a hadimozsarak készültek. Nem tudjuk, hogy milyen mennyiségben állították elő őket. A hadimozsarak korát viszont a rajtuk csaknem kivétel nélkül fellelhető évszámok megbízhatóan jelzik. Nagyon valószínű, hogy az első darabokat a háború második évében, 1915-ben készítették, nem találkoztam ugyanis olyan példánnyal, amelyen az 1914-es évszám önmagában szerepelne. Mellette mindig található egy másik évszám (1915, 1916, 1917 vagy 1918), ami a mozsár készítésének az évet jelöli. (Megjegyzést érdemel, hogy az I. világháborús préselt üveg poharak és porceláncsészék között olykor olyanok is felbukkannak, amelyek csak az 1914-es évszámot találjuk, de ezeknek a tárgyaknak a döntő többségén is – a mozsarakhoz hasonlóan – két évszám látható.)

Ritkán fordul elő, hogy *önmagában csak évszám* van a hadimozsáron. Az *évszám(ok)* mellett többnyire rövid (magyar, német vagy latin) *felirat* vagy valamilyen *képi motívum* is megjelenik rajtuk. Ugyancsak ritka a *csupán képi motívumot* megörökítő, évszám és/vagy felirat nélküli hadimozsár.

A mozsarak leírásában három *méretet* adok meg, a magasságát (m.), szájátmérőjét (sz.) és fenékátmérőjét (f.). Itt jegyzem meg, hogy elsősorban a különböző években készült, azonos típusú vasmozsarak között, de némely esetben még az azonos évben készült, több példányban

meglévő darabok között is a méreteket illetően 1-2 mm-es különbségek előfordulnak, ezeket a leírás során nem részletezem.

Bemutatom a különböző mozsártípusok *képét*, ahol szükséges, ott külön-külön az elülső és a hátsó oldalát is. Az egymástól csupán nagyság vagy évszám tekintetében eltérő darabok közül természetesen csak egynek a képe kerül ismertetésre. A fényképek többsége a mozsarat önmagában, mozsártörő nélkül ábrázolja, mindössze néhány esetben került sor – a látvány teljessége kedvéért – a megőrkítésükre a mozsártörővel együtt. Amennyiben a felirat és/vagy az évszám a mozsár pereme alatt található, elolvasásának megkönnyítése érdekében a mozsarat szájával lefelé fordítva fényképeztük le, és ebben a helyzetben mutatom be.

I. Öntöttvas hadimozsarak

Évszám önmagában

1. **1914–16.** (1. kép)

m.: 11,7 cm, sz.: 13,3 cm,

f.: 8,2 cm.

Az évszám a sima törzsű, fül nélküli mozsár kihajló pereme alatt található.

1. kép

1914–16. évszámú öntöttvas hadimozsár (szájával lefelé fordítva)

Fig. 1

Cast-iron war mortar from 1914–16 (upside down)

2. **19+14 19+16**

3. **19+14 19+17**

4. **19+14 19+18**

m.: 12,8 cm, sz.: 12,0 cm,

f.: 7,4 cm.

5. **19+14 19+16**

6. **19+14 19+17**

7. **19+14 19+18**

m.: 14,8 cm, sz.: 13,9 cm,

f.: 8,9 cm.

8. **19+14 19+16** (2–3. kép)

9. **19+14 19+17**

m.: 17,0 cm, sz.: 16,4 cm,

f.: 10,9 cm.

10. **19+15 19+15**

m.: 14,8 cm, sz.: 13,9 cm,

f.: 8,9 cm.

2. kép

A 8. számú hadimozsár eleje az 19+14-es évszámmal

Fig. 2

Front part of war mortar No. 8 with year: 19+14

3. kép

A 8. sz. hadimozsár hátulja az 19+16-os évszámmal

Fig. 3

Back part of mortar No. 8 with year: 19+16

A két évszám a 2–10. számú mozsarak mindegyikében a mozsártörzs középső harmadában, az elülső és a hátsó felszínen található egy-egy hosszúkás, téglalap alakú keretben. Minden egyes évszám két részből áll (pl. 19 és 14), a két rész között a Vaskereszt stilizált képe látható, amelyet a leírásban a + jel szemléltet. A fül az évszám magasságában helyezkedik el, tompított sarkú szögletes.

Évszám és magyar szöveg

11. **A HAZÁÉRT 1914–1918** (4–5. kép)
m.: 12,0 cm, sz.: 12,5 cm,
f.: 8,0 cm.

A felirat a mozsár középső harmadában kialakított, kissé kiemelkedő körkörös sávon elöl, az évszám hátul látható, a szögletes fül ugyanebben a magasságban van. A mozsártörzset az aljához közel és a fül fölötti részen három-három körbefutó, párhuzamos, mélyített vonal díszíti.

4. kép

A 11. sz. hadimozsár A HAZÁÉRT felirattal

Fig. 4

War mortar No. 11 with inscription A HAZÁÉRT (for the country)

5. kép

A 11. sz. hadimozsár hátulja az évszámmal

Fig. 5

Back part of war mortar No. 11 with year

6. kép

A 12. sz. hadimozsár évszáma és felirata

Fig. 6

Year and inscription of war mortar No. 12

12. **1914–16. / A HAZÁÉRT!** (6. kép)

m.: 11,8 cm, sz.: 14,0 cm, f.: 9,0 cm.

Az évszám és a felirat a sima mozsártörzsön alulról felfelé, két függőleges sorban helyezkedik el, a túloldalon (hátsó) a mozsár méretét jelző 4 látható, a középső harmadban lévő fül szögletes.

Évszám és német szöveg

13. **Durch Krieg / zum Sieg. 1914–1916**

14. **Durch Krieg / zum Sieg. 1914–1917** (7–8. kép)

m.: 11,7 cm, sz.: 12,8 cm, f.: 8,0 cm.

A német szöveg jelentése: „Háborún át a győzelemhez”. A felirat a mozsártörzs középső harmadában kiképzett sűrű, finom függőleges vonalakkal díszített, kissé előemelkedő övszerű sávon két párhuzamos sorban elöl, az évszám hátul található. A szögletes fül a díszes sáv magasságában helyezkedik el. A sáv felett és alatt három-három körbefutó, párhuzamos mélyített vonal látható.

7. kép

A 14. sz. hadimozsár eleje német felirattal

Fig. 7

Front part of war mortar No. 14 with German inscription

8. kép

A 14. sz. hadimozsár hátulja az évszámmal

Fig. 8

Back part of war mortar No. 14 with year

Évszám és latin szöveg

9. kép

A 15. sz. hadimozsár eleje Pro gloria felirattal

Fig. 9

Front part of war mortar No. 15 with inscription Pro gloria

15. Pro gloria 1914–1915 (9–10. kép)

m.: 11,0 cm, sz.: 12,0 cm,
f.: 7,2 cm.

A latin szöveg jelentése: „A dicsőségért”. A felirat a sima mozsártörzs középső harmadában elöl, az évszám hátul van, az ugyanebben a magasságban lévő fül félkör alakú.

10. kép

A 15. sz. hadimozsár évszáma

Fig. 10

Year of war mortar No. 15

16. Pro gloria 1914–1915

m.: 13,2 cm, sz.: 14,2 cm,
f.: 9,2 cm.

Az előzőhöz hasonló.

17. PRO / „GLORIA” 1914–1915

(11–12. kép)

m.: 13,3 cm, sz.: 14,2 cm,
f.: 9,2 cm.

A felirat a sima mozsártörzs középső harmadában két vízszintes sorban elöl, az évszám hátul található, a felirat magasságában lévő fül félkör alakú.

11. kép

A 17. sz. hadimozsár eleje PRO “GLORIA” felirattal

Fig. 11

Front part of war mortar 17 with inscription PRO “GLORIA”

12. kép

A 17. sz. hadimozsár évszáma

Fig. 12

Year of war mortar No. 17

13. kép

A 19. sz. hadimozsár eleje
Pro patria felirattal

Fig. 13

Front part of war mortar No. 19
with inscription Pro patria

18. Pro patria 1914–1916

19. Pro patria 1914–1917 (13–14. kép)

m.: 11,1 cm, sz.: 12,2 cm,
f.: 7,5 cm.

A latin szöveg jelentése: „A hazá-
ért”. A felirat és az évszám a mozsártörzs
közepén kialakított enyhén előemelkedő –
kissé szabálytalan lefutású finom, függőle-
ges vonalrészekkel tagolt – övszerű sávon
elől, illetve hátul helyezkedik el, a szögle-
tes fül a felirat (és évszám) magasságában
látható. A sáv felett három, alatta két párhuzamosan körbefutó mélyített vonal figyelhe-
tő meg.

14. kép

A 19. sz. hadimozsár évszáma

Fig. 14

Year of war mortar No. 19

20. Pro patria 1914–1918

m.: 11,6 cm, sz.: 12,8 cm, f.: 8,0 cm.

Külleme a 18. és 19. számú mozsarakéhoz hasonló.

21. Pro patria 1914–1916

m.: 14,7 cm, sz.: 14,6 cm,
f.: 9,3 cm.

22. Pro patria 1914–1917

m.: 15,1 cm, sz.: 14,8 cm,
f.: 9,6 cm.

Ugyancsak a 18. és 19. sorszám
alatt ismertetett mozsarakhoz hasonlóak.

23. PRO VICTORIA. 1914–15.

(15–16. kép)

m.: 11,5 cm, sz.: 12,5 cm,
f.: 7,5 cm.

A latin szöveg jelentése: „A győze-
lemért”. A felirat és az évszám a fül nélküli,
sima törzsű mozsár kihajló pereme alatt kör-
körösén helyezkedik el.

Hasonló feliratú és évszámú, 21 cm
hosszú mozsártörő (17. kép).

15. kép

A 23. sz. hadimozsár a perem
alatti PRO VICTORIA.
felirattal (szájával lefelé
fordítva)

Fig. 15

War mortar No. 23 with the
inscription under the rim PRO
VICTORIA. (upside down)

16. kép

A 23. sz. hadimozsár a perem
alatti évszámmal
(szájával lefelé fordítva)

Fig. 16

War mortar No. 23 with year
under the rim (upside down)

17. kép

A 23. sz. hadimozsárral azonos
feliratú és évszámú mozsártörő

Fig. 17

Pestle with identical inscription
and year as war mortar No. 23

Évszám és képi motívum

24. **Ágyú**

1914–1916 (18–19. kép)

m.: 11,6 cm, sz.: 12,8 cm, f.: 7,5 cm.

A 18. és 19. számú mozsarak ismertetése során leírtakhoz hasonló környezetben elől középen rövid csövű ágyú (mozsárágyú?) vázlatos képe, hátul az évszám látható. A lapos hengeres alappal csatlakozó gömb alakú fül ebben az esetben is a felirat (és az évszám) magasságában van. A mélyített vonaldíszítés csaknem egyezik a 13. és 14. számú mozsarakéval.

A mozsártörzsek nagyon hasonló díszítése alapján valószínűsíthető, hogy a 13. és 14., a 18. és 19., valamint a 24. sorszám alatt ismertetett mozsár-típusok azonos öntödében, feltehetően Ausztriában vagy Németországban készültek.

Az évszámú mozsarak mindegyikén két évszám szerepel. Az első a „nagy háború” kezdetét (1914) jelzi, a második a készítés (1915, 1916, 1917 vagy 1918) évét. A 10. sorszámú mozsár éppen ezért különös a maga nemében, ugyanis mindkét oldalán az 1915-ös évszám látható. Az azonos évszámok feltüntetése logikailag nem magyarázható. A filatéliában és a numizmatikában közismert „tévnyomat” és „tévveret” analógiájára nem öntéstechnikai, hanem tervezési értelemben hibás, azaz téves öntvényről lehet a leginkább szó.

II. Porcelán hadimozsarak

Évszám önmagában

1. **1914/16** (20. kép)

m.: 11,9 cm, sz.: 14,5 cm, f.: 9,5 cm.

A fekete évszám valamivel a fül nélküli mozsártörzs közepe fölött körbefutó, nyolc részből összetevődő, 2,5 cm széles „pánt” egyik tagján található. A mozsár fenekén benyomott (mélyített) 363 olvasható.

Évszám és magyar felirat

2. **HADI / MOZSÁR 1914–1916**

3. **HADI / MOZSÁR 1914–1917**

m.: 12,4 cm, sz.: 14,3 cm, f.: 9,2 cm.

A fekete felirat két sorban, a fül nélküli mozsártörzs alsó felén elől, az évszám hátul látható.

4. **HADI / MOZSÁR 1914–1917** (21–22. kép)

m.: 17,0 cm, sz.: 19,8 cm, f.: 11,7 cm.

Külleme az előző két mozsáréhoz hasonló.

18. kép

Ágyúmotívum a 24. sz. hadimozsáron

Fig. 18

Cannon motive on war mortar No. 24

19. kép

A 24. sz. hadimozsár évszáma

Fig. 19

Year of war mortar No. 24

20. kép

Az 1. sz. porcelán hadimozsár

Fig. 20

China war mortar No. 1

21. kép

A 4. sz. porcelán hadimozsár elülső oldala a felirattal

Fig. 21

Front part of china war mortar No. 4 with inscription

22. kép

A 4. sz. porcelán hadimozsár hátsó oldala az évszámmal

Fig. 22

Back part of china war mortar No. 4 with year

23. kép

Az 5. sz. porcelán hadimozsár

Fig. 23

China war mortar No. 5

5. Hadi-Mozsár / 1914–1916 (23. kép)

m.: 13,1 cm, sz.: 13,6 cm, f.: 9,2 cm.

A fekete felirat két sorban helyezkedik el. A felső sor domború vonalvezetésű, az alsó egyenes. A két sor között finoman díszített rövid vízszintes vonal húzódik. A tárcsa alakú fül a peremhez közel, a mozsártörzs alsó kétharmadához viszonyítva kissé „vaskosabb” kiképzésű felső harmadban található.

Évszám, latin felirat és képi motívum

24. kép

A 6. sz. porcelán hadimozsár eleje

Fig. 24

Front part of china war mortar No. 6

6. Pro patria 1914–1917 stilizált kétfejű sassal (24–25. kép)

m.: 12,0 cm, sz.: 14,5,

f.: 9,5 cm.

A fül nélküli mozsártörzs felső felén stilizált kétfejű sas képe látható az osztrák koronával, alatta a Pro Patria felirat, hátul az alsó negyedben az évszám olvasható. A peremen vastagabb, a felirat/évszám alatt vékonyabb körbefutó vonalas díszítés figyelhető meg. A felirat, az évszám és a díszítő elemek egyaránt feketék.

25. kép

A 6. sz. porcelán hadimozsár hátulja

Fig. 25

Back part of china war mortar No. 6

26. kép

A 7. sz. porcelán hadimozsár a színes csatajelenettel

Fig. 26

China war mortar No. 7 with colour battle scene

Évszám nélküli képi motívum

7. Színes csatajelenet (26. kép)

m.: 12,5 cm, sz.: 14,5 cm, f.: 9,3 cm.

Fül nélküli mozsár. Törzsének csaknem egész elejét magyar és német nemzetiszínű szalaggal összefogott tölgyfalevél koszorú keretezte színes csatajelenet foglalja el. A színes kép átmérője a kerettel együtt 9,0 cm. Évszám nélküli.

Végezetül néhány olyan hadimozsárról szeretnék röviden szólni, amelyek nincsenek ugyan meg a gyűjteményemben, de létezésük kétségtelen, s ismeretük teljesebbé teszi a hadimozsarakról kialakított képünket.

Öntöttvas hadimozsár, a rajta látható motívum leglényegesebb alkotóeleme két egymást keresztező ágyúcső. A keresztezett ágyúcsövek alkotta négy körtérfelületen felül *PATRIOT.*, bal oldalon *KRIEGS-*, jobb oldalon *METALL*, alul *SAMMLUNG*, alatta *1915* olvasható. A német felirat magyar jelentése „Hazafi. / háborús fém / gyűjtés”. A fémbe gyűjtés első évében készült, minden bizonytalansággal háborús propaganda céljából.

Hasonló motívummal rendelkező öntöttvas mozsár, felirata felül *PRO*, alul *PATRIA*, alatta *1914–1916*.

A hatodikként bemutatott porcelán hadimozsár (24. kép) változata, a kétfejű sas alatt azonban nem a Pro Patria, hanem az *Aus grosse Zeit* („Nagy időből”) felirat olvasható.

Az I. világháborús emlékeket gyűjtők körében közkedveltek a központi hatalmak uralkodóinak (Német birodalom: II. Vilmos, Osztrák-Magyar Monarchia: Ferenc József, Bulgária: I. Ferdinánd, Törökország: V. Mohammed) arcképével díszített különféle porcelán bögrék, tányérok, hamutartók, virágvázák, gyertyatartók és egyéb tárgyak. Léteznek olyan porcelán hadimozsarak is, amelyek két (Ferenc József és II. Vilmos), három (Ferenc József, II. Vilmos és I. Ferdinánd) vagy négy (Ferenc József, II. Vilmos, I. Ferdinánd és V. Mohammed) uralkodó *arcképét* örökítik meg. Részletesebb bemutatásuk egy nagyobb szabású, több köz- és magángyűjtemény anyagát feldolgozó ismertető feladata lehet.

Irodalom

ELVITTÉK 1917.

Elvitték a harangokat. *Nyirvidék* XXXVIII: 64. 1917. március 29. 3.

ELVISZIK 1917.

Elviszik az ipari üzemek fémtárgyait. *Nyirvidék* XXXVIII: 118. 1917. június 3. 3.

MÉK 1985.

Magyar Értelmező Kéziszótár. 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest 1985. 971.

HIRDETMÉNY 1917.

Hirdetmény. *Nyirvidék* XXXVIII: 3. 1917. január 11. 6.

HIRDETMÉNY 1917A.

Hirdetmény. *Nyirvidék* XXXVIII: 37. 1917. február 25. 5.

HIRDETMÉNY 1917B.

Hirdetmény. *Nyirvidék* XXXVIII: 65. 1917. március 30. 4.

HIRDETMÉNY 1918.

Hirdetmény. *Nyirvidék* XXXIX: 19. 1918. január 23. 4.

A KATHOLIKUS 1918.

A katolikus templom tornya. *Nyirvidék* XXXIX: 25. 1918. január 30. 3.

MILYEN 1917.

Milyen fémtárgyakat kell beszoigáltatni? *Nyirvidék* XXXVIII: 50. 1917. március 13. 3.

MN 2001.

Magyar Nagylexikon. Tizenharmadik kötet. Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest 2001. 342.

PUSZTAI 1978.

Pusztai László: Magyar öntöttvasművesség. Műszaki Könyvkiadó, Budapest 1978.

RÉVAI 1916.

Révai Nagy Lexikona. XIV. kötet. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest 1916. 78.

ÚML 1961.

Új Magyar Lexikon. 5. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest 1961. 57.

Dr. JAKÓ János

H-4400 Nyíregyháza, Lukács Ödön utca 4.

e-mail: drjakojanos@freemail.hu

Cast-iron and china war mortars from the time of the First World War

Soon after the outbreak of the First World War the country began to feel the shortage of raw materials. More and more brass became necessary for producing artillery ammunition which could be provided only by confiscating brass objects for war needs. Surrendered brass mortars were replaced by cast-iron and china war or “emergency” mortars.

The author reviews the war mortars from his collection. Beside a detailed description of 24 cast-iron and 7 china mortars he also displays the main types. On some of the pieces the year is indicated, on some others beside the year we find Hungarian, German and Latin text, more rarely some depiction, and there are pieces with only motive without the indication of the year. At the moment we do not know those Hungarian and foreign iron-foundries and china factories where war mortars were produced. Neither do we know the quantity of mortars, but their age can be precisely determined from the indication of years that is met in most of the cases. The first pieces must have been produced in 1915.

Today these objects, as memories of the First World War, belong to precious treasures of public and private collections.

Dr. János JAKÓ

H-4400 Nyíregyháza, Lukács Ödön utca 4.

e-mail: drjakojanos@freemail.hu